

„Model transnarodowej współpracy władz lokalnych na rzecz ochrony jezior”

Interreg
Baltic Sea Region

Co-funded by
the European Union

SUSTAINABLE WATERS

Lakes connect

Dokument został opracowany w ramach projektu Interreg Lakes connect
realizowanego od października 2022 r. do maja 2024 r.

1. WSTĘP

Rozumiejąc znaczenie ochrony środowiska w skali globalnej, a zwłaszcza jezior jako kluczowych zasobów wodnych, władze lokalne oraz naukowcy z różnych krajów podjęli wspólną inicjatywę. Ich celem jest skuteczna ochrona i zrównoważone zarządzanie tymi cennymi ekosystemami, aby zapewnić ich długotrwałe zachowanie dla przyszłych pokoleń.

Wypracowanie i upowszechnianie standardów oraz stworzenie modelu sieci komunikacji pomiędzy jednostkami zainteresowanymi rozwiązaniami ograniczającymi wpływ zanieczyszczeń na jakość wód śródlądowych, a opartymi na wiedzy naukowej, to zadanie stojące przed współczesnym światem.

Projekt „*Building networking hub for units interested in lakes protection in Baltic Sea tourist regions Lakes connect*” jest przedsięwzięciem realizowanym we współpracy partnerskiej, w skład której wchodzi:

Analityczne Centrum Eksperckie, będące jedną z grup badawczych Centrum Nauk Biologiczno - Chemicznych Uniwersytetu Warszawskiego. To ośrodek badawczo--naukowy, który prowadzi zaawansowane badania o dużym znaczeniu naukowym, a których wyniki są wykorzystywane do rozwoju nowych technologii w zakresie energetyki, analityki, farmaceutyków, medycyny, biotechnologii, nowych materiałów oraz ochrony środowiska i dziedzictwa cywilizacyjnego. Skupia najzdolniejszych młodych naukowców oraz doświadczoną kadrę naukową. W projekcie pełni rolę lidera projektu.

Partner łotewski – Łotewski Instytut Ekologii Wodnej – to instytut zajmujący się badaniami podstawowymi i stosowanymi w zakresie ekologii i problemów środowiskowych w ekosystemach Morza Bałtyckiego i słodkowodnych. Dysponuje szeroką wiedzą specjalistyczną, w tym w zakresie monitorowania środowiska morskiego, sezonowych cykli słonowodnego planktonu i zbiorowisk bentosowych, gatunków inwazyjnych, ekotoksykologii teledetekcyjnej, zanieczyszczeń (m.in. mikroplastiku).

Partner litewski – Izba Handlowa, Przemysłowa i Rzemieślnicza w Telszach – jest instytucją odpowiedzialną za podnoszenie świadomości decydentów w kontekście zanieczyszczeń środowiska. Pracownicy Izby mają wiedzę i doświadczenie w zakresie zanieczyszczenia mikroplastikiem i wykorzystywania potencjału zdobytego podczas realizacji projektu Interreg Baltic Sea Region *Fanplesstic-Sea*. Izba Handlowa z Litwy ma dobrze rozwiniętą sieć współpracy z przedsiębiorstwami, instytucjami rządowymi, edukacyjnymi i organizacjami pozarządowymi.

W projekcie *Lakes connect* biorą także udział dwie jednostki reprezentujące władze lokalne, które stanowią również grupę docelową: Fundacja Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich (Polska) i Gmina Gulbene (Łotwa).

Fundacja Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich jest organizacją pozarządową działającą w imieniu i na rzecz społeczności lokalnych. Zrzesza 23 miasta i gminy z regionu.

Gmina Gulbene leży w północno-wschodniej części Łotwy i obejmuje swoim zasięgiem 13 wsi oraz terytorium administracyjne miasta Gulbene. Zadania władz lokalnych to przede wszystkim współpraca z naukowcami w zakresie zanieczyszczenia jezior, identyfikacja bieżących problemów w dziedzinie zanieczyszczenia wód, wymiana dobrych praktyk między krajami w zakresie współpracy władz lokalnych ze środowiskiem naukowym i dzielenie się wiedzą.

2. CELE PROJEKTU LAKES CONNECT

Projekt *Lakes connect* realizuje kilka celów, z których najważniejsze to:

1. Stworzenie modelu ponadnarodowej współpracy między władzami lokalnymi w celu poprawy stopnia ochrony jezior;
2. Stworzenie centrum komunikacyjnego dla jednostek zainteresowanych ochroną jezior;
3. Podnoszenie wiedzy i świadomości na temat zanieczyszczenia jezior.

2.1 Lakes connect jako przykład udanej współpracy transnarodowej

Projekt *Lakes connect*, mający znaczenie ponadregionalne, stanowi przykład udanej współpracy osób posiadających wiedzę i doświadczenie, których wspólnym celem jest ochrona jezior oraz edukacja w tym zakresie.

Zaproszenie do współpracy jednostek naukowych, dysponujących wiedzą i doświadczeniem a także podmiotów, które zostały powołane w celu ochrony zasobów przyrodniczych, w tym na obszarze Krainy Wielkich Jezior Mazurskich, to zwrócenie uwagi na kolejny problem i próba połączenia sił we wspólnym celu.

Ze względu na różnice w funkcjonowaniu i charakterze współpracy między instytucjami badawczymi i władzami lokalnymi w poszczególnych krajach, w tym także w identyfikacji zanieczyszczenia jezior mikroplastikiem oraz wskaźnikami antropopresji w postaci zawartości całkowitego azotu, fosforu i jonów chlorkowych zdiagnozowanych w okresach wczesnej wiosny i jesieni świadczą o doływie do jezior ścieków pochodzenia rolniczego i działalności człowieka. Wobec otrzymanej diagnozy oraz współpracy międzynarodowa i wymiana doświadczeń są tak cenne i pozwalają na znalezieniu recepty by zaprzestać powolnemu wyniszczaniu środowiska naturalnego.

Wspólne działania w ramach tego projektu zapewnią możliwość uczenia się od innych regionów doświadczających podobnych wyzwań. Zapobiegnie to dublowaniu wysiłków i zoptymalizuje koszty, a także jest niezbędne do sprostania wspólnym problemom i podniesienia poziomu zarządzania wodami jezior w regionach turystycznych. Podstawową korzyścią wspólnego partnerstwa transgranicznego jest możliwość wymiany wiedzy, doświadczenia oraz gotowych, przetestowanych rozwiązań między partnerami. Ale to nie wszystko: dzięki współpracy z partnerem zagranicznym potencjał i zasięg projektu są znacznie większe, a nawiązane kontakty międzynarodowe łatwo można zamienić na sieci współpracy przy kolejnych projektach.

Dzięki realizacji projektu udało się:

- ✓ rozbudować sieć kontaktów krajowych i zagranicznych - zyskaliśmy nowe perspektywy współpracy, dostęp do doświadczeń innych, świeże spojrzenie na swój problem;
- ✓ dzięki organizowanym spotkaniom i konferencjom zwrócono szczególną uwagę na problem braku ujednoczonych narzędzi prawnych możliwych do stosowania przez samorzady oraz jednostki rządowe odpowiedzialne za utrzymanie czystości wód lądowych,
- ✓ zyskaliśmy dostęp do rozwiązań z powodzeniem stosowanych w Europie;
- ✓ wspólnie z partnerami opracowujemy nowe rozwiązania i możemy je sprawdzić na własnym gruncie;
- ✓ dzięki szeroko rozumianej edukacji w różnej formie, mogliśmy kształcić i wychowywać społeczeństwo w duchu poszanowania dla środowiska naturalnego – naszego środowiska,
- ✓ zwróciliśmy uwagę na występowanie zanieczyszczenia jakim jest mikroplastik oraz wysokim parametry wskaźników antropopresji na szlaku Wielkich Jezior Mazurskich, świadczących o zanieczyszczeniach pochodzących z rolnictwa i działalności człowieka promujemy nasz region/miasto/gminę.

2.2 Znaczenie ochrony jezior w kontekście transnarodowym

W ciągu ostatnich kilku dziesięcioleci stale wzrasta świadomość ludzkości dotycząca konieczności ochrony środowiska naturalnego oraz prowadzenia działań proekologicznych. W obliczu narastającego kryzysu klimatycznego i degradacji środowiska projektowanie oraz wdrażanie inicjatyw ekologicznych stają się nie tylko moralnym obowiązkiem, ale także kluczowym elementem zrównoważonego rozwoju gospodarczego.

Jednym z głównych czynników umiędzynaradawiania działań na rzecz polityki środowiskowej jest wzrost współzależności negatywnych zmian w zasobach naturalnych, które zaczęły zyskiwać charakter globalny. By móc realnie hamować taki proces państwa członkowskie postawiły sobie cel wypracowania wspólnych rozwiązań odpowiadających na

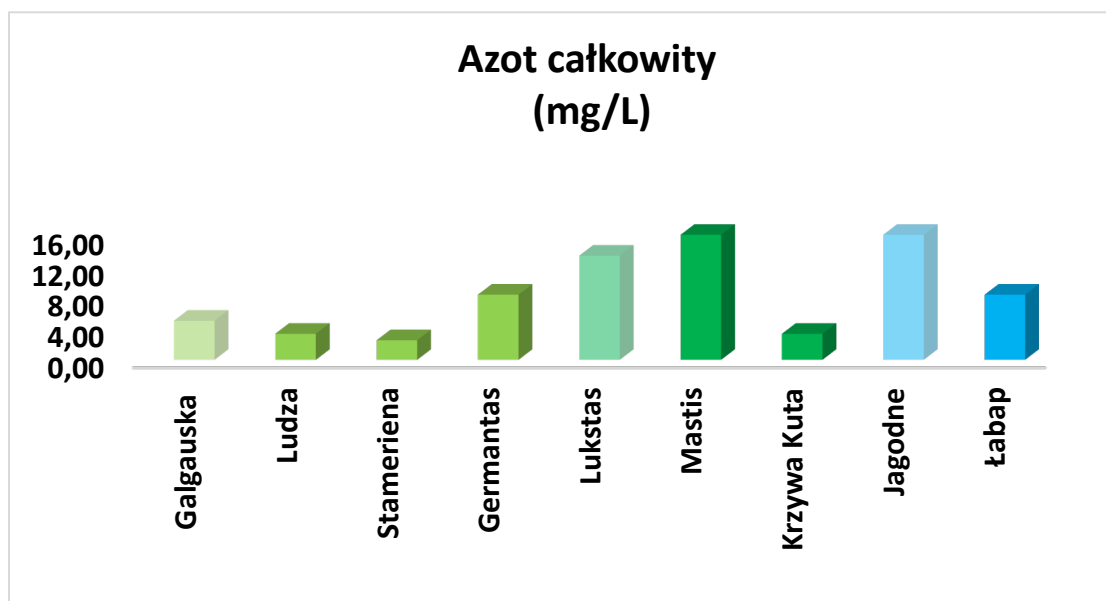
ryzyka środowiskowe. Objawia się to poprzez różnego stopnia uniformizację w sferze prawa, ekonomii, polityki, technologii, kultury czy idei oraz szukania wspólnych rozwiązań.

Znaczenie ochrony jezior w zrównoważonym rozwoju jest ogromne. Obecnie oprócz funkcji użytkowych zbiorników wodnych doceniane jest ich znaczenie przyrodnicze i społeczne. Jeziora poprawiają bowiem bilans wodny w najbliższym otoczeniu, zwiększają retencję powierzchniową, stabilizują zwierciadło wód podziemnych. W ten sposób poprawiają warunki wodno-gruntowe oraz powodują wykształcenie specyficznego klimatu lokalnego o zwiększonej wilgotności. Podkreślić należy także ich rolę w zwiększaniu bioróżnorodności. Jednocześnie jeziora i ich otoczenie są atrakcyjnym miejscem z punktu widzenia turystyki i rekreacji. Mazury zawsze były i są atrakcyjne turystycznie co powoduje zwiększony napływ turystów, którzy chętnie spędzają wolny czas na wodzie. Żeglowanie wciąż jest modną formą wypoczynku.

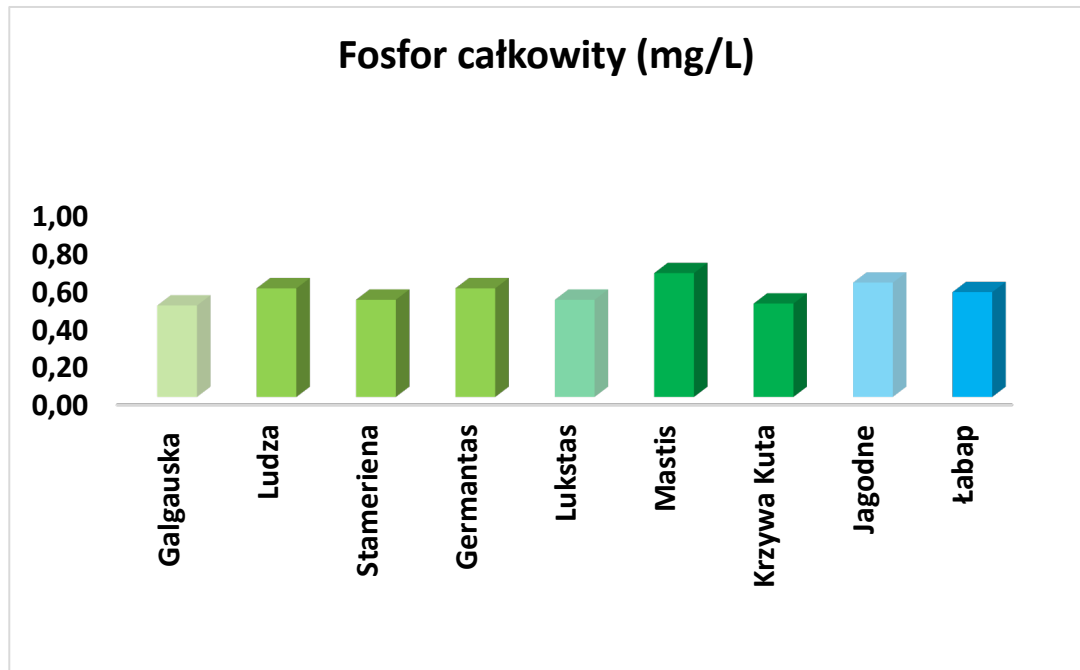
2.3 Przegląd głównych zagrożeń

Obok zdiagnozowanego problemu jakim jest występowanie mikroplastiku w morzach, dochodzi problem jego obecności również w jeziorach, co potwierdziły badanie przeprowadzone na trzech zbiornikach wodnych w każdym, z trzech krajów biorących udział w projekcie. Dodatkowo pobierano również próbki pod kątem badań całkowitego azotu, fosforu i jonów chlorkowych.

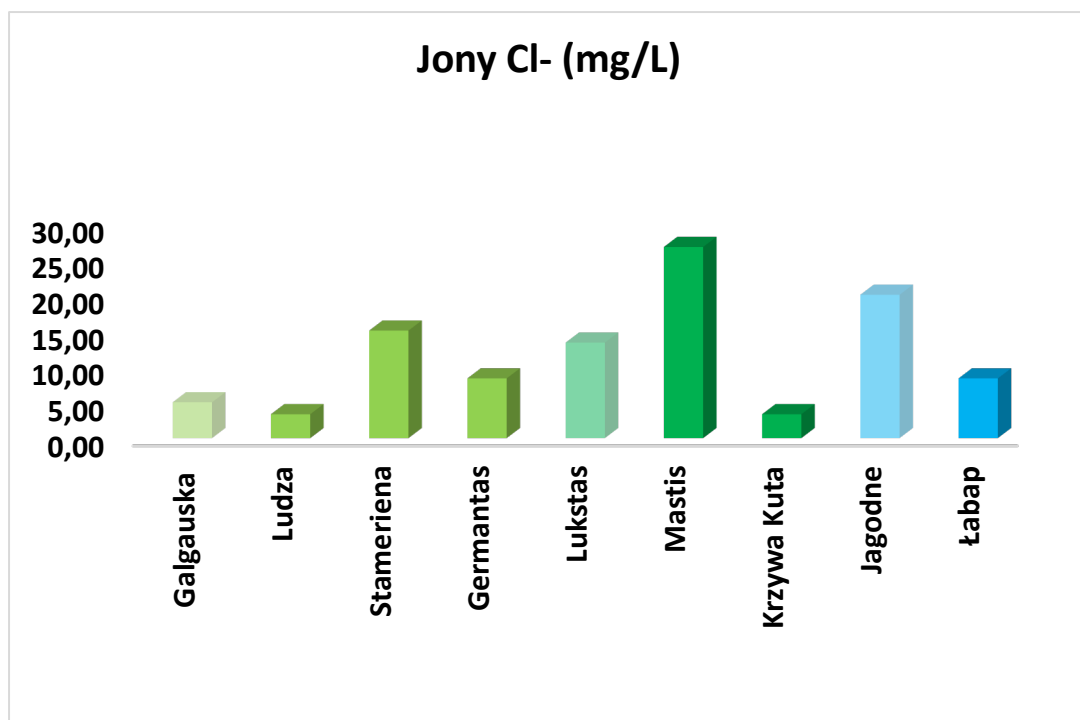
A.

B.

C.

Rysunek 1. Średnie stężenia całkowitego azotu, całkowitego fosforu oraz jonów chlorkowych jako wskaźników antropopresji na jeziora objęte badaniami pilotażowymi na terenie Polski, Litwy i Łotwy.

Do wyzwań należy dołączyć zagrożenia wynikające z zanieczyszczeń pochodzących z jachtów, które zostały zdiagnozowane podczas aktualizacji strategicznego dokumentu – „Masterplan dla Krainy Wielkich Jezior Mazurskich 2023-2027” .

Po zsumowaniu wszystkich miejsc postojowych w portach i przy założeniu, że 50 % jachtów biwakuje poza nimi otrzymujemy następujące zestawienie.

Razem ilość jachtów w portach (szt.)	9 334
Ilość jachtów biwakujących na dziko (szt.)	4 667
Razem ilość jachtów (szt.)	14 001
Średnia ilość osób na jachcie	5
Razem ilość żeglarzy	70 005

W szczycie sezonu bardzo trudno znaleźć wolne miejsce w porcie. Analizując to zestawienie można powiedzieć, że po Wielkich Jeziorach Mazurskich w szczycie sezonu pływa 70-cio tysięczne miasto.

W większości portów jest dostęp do sanitariatów. Na większości jachtów są również toalety. Powszechnie używamy dwóch rodzajów toalet.

- Na mniejszych jachtach żaglowych stosuje się toalety chemiczne.
- Większe jachty, hausboaty są wyposażone w normalne kabiny sanitarne, natomiast ścieki są gromadzone w zbiornikach, które czasami mają po kilkaset litrów objętości i przystosowane są do żeglugi na wodach morskich.

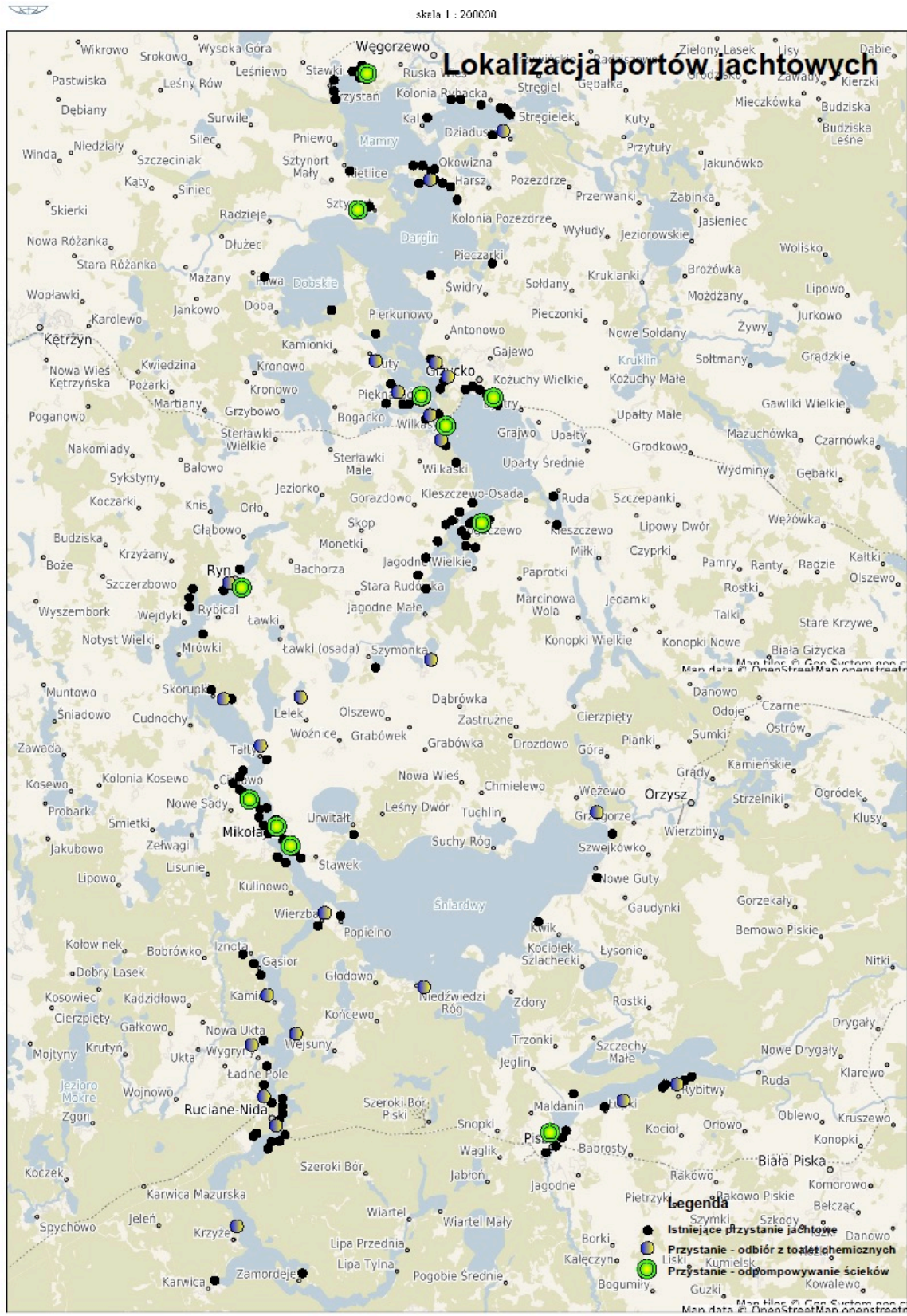
Na 161 zinwentaryzowanych portów na Szlaku Wielkich Jezior Mazurskich tylko 33 porty posiadają miejsca do opróżniania toalet chemicznych.

Gdzie te nieczystości są w takim razie odprowadzane? Żeglarze, którzy mają minimalny szacunek dla środowiska naturalnego opróżniają te ścieki na brzegu. Jeżeli opróżnią je w miejscu, w którym poziom wody gruntowej jest większy niż 1,5 m poniżej terenu

zanieczyszczenie środowiska będzie niewielkie. Ale wynoszenie tych dosyć ciężkich pojemników na brzeg jest uciążliwe. Łatwiej jest je wylać bezpośrednio do jeziora i niestety tak to się najczęściej odbywa lub otworzyć zawór.

Toalety ze zbiornikiem mogą być opróżniane wyłącznie w portach, które są wyposażone w pompę ssąco-tłoczącą do ścieków.

Na całym szlaku Wielkich Jezior Mazurskich jest tylko 12 portów wyposażonych w takie pompy. Lokalizacja tych portów została pokazana na załączonej poniżej mapie. Jest ich zbyt mało, żeby obsłużyć wszystkie jachty pływające po Mazurach. W jaki sposób są opróżniane te zbiorniki?

Każdy zbiornik na ścieki ma na dole zawór, którym spuszcza się do zera ścieki przed okresem zimowym. Kiedy zbiornik się wypełni a w pobliżu nie ma żadnego portu z samozasysającą pompą najprościej jest zawór otworzyć i ścieki spuścić do jeziora. Odbywa to się często. Przy małej ilości takich pomp nigdy nie ustawiają się kolejki, żeby opróżnić zbiornik.

W trakcie opracowywania aktualizacji Masterplanu odbyliśmy kilka spotkań z zarządcami portów jachtowych. Wyłonił się jeszcze jeden problem. W portach większość dużych jednostek należy do firm czarterowych. Każda taka firma obsługuje od kilku do kilkudziesięciu jednostek pływających. Wymiana załóg następuje z reguły w sobotę. Pracownicy firm czarterowych mają kilka godzin, żeby wysprzątać i umyć jacht. Nie mają czasu płynąć czasami kilka kilometrów żeby opróżnić ścieki. Otwierają po prostu dolny zawór i surowe ścieki wpadają do jeziora.

Zrobiono w naszym Regionie bardzo wiele w zakresie oczyszczania ścieków komunalnych i przemysłowych ale z odbiorem ścieków z jachtów nie poradzono sobie do tej pory. Problem jest poważny z uwagi liczbę turystów pływających na jachtach żaglowych motorowych.

Żeby ten problem opanować musi współpracować ze sobą wiele instytucji:

- Rządowe – Ministerstwo Klimatu i Środowiska
- Samorząd Województwa.
- Gminy.
- Powiatowy i Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska,
- Żegluga Śródlądowa
- Fundacja Ochrony Wielkich Jeziorach Mazurskich.

W pierwszej kolejności należy przeprowadzić akcję informacyjną i promocyjną wśród zarządców portów jachtowych i firm czarterowych.

Trzeba doprowadzić do tego, żeby obowiązek opróżniania ścieków z jachtów przenieść na żeglarzy jachtowych i motorowodnych. Umowy czarterowe powinny być tak skonstruowane, że przed zdaniem łódki zbiorniki mają być opróżnione. Osoby czarterujące sprzęt przy zdawaniu sprzętu powinny rozliczyć się rachunkami za wykonanie tej usługi.

W wielu krajach jachty ze zbiornikami na ścieki mają plombowane zawory spustowe. W naszych realiach mogą to robić służby sanitarne. Zerwanie takiej plomby w Szwajcarii skutkuje kilkunasto-tysięcznym mandatem płaconym w Euro.

Trzeba wprowadzić kontrole sanitarne zwłaszcza w soboty, kiedy następuje wymiana załóg.

Żeby móc być restrykcyjnym w stosunku do użytkowników sprzętu wodnego należy stworzyć im warunki do łatwego opróżniania zbiorników. Stanowisko do zrzutu ścieków z przenośnych, toalet powinny być w każdym porcie. Pompy samozasysające powinny być w portach przystosowanych do cumowania większych jachtów a więc w ok. 50 portach.

2.4 Przegląd wyzwań we współpracy władz lokalnych w zakresie ochrony jezior

Współpraca między władzami lokalnymi w zakresie ochrony jezior może napotykać na różnorodne wyzwania, które mogą utrudniać efektywne działanie i realizację wspólnych celów.

Oto kilka głównych wyzwań w tym zakresie:

- ✓ **Brak jednolitego podejścia i koordynacji:** Każda jednostka samorządu terytorialnego może mieć swoje priorytety, cele i strategie dotyczące ochrony jezior, co może prowadzić do braku jednolitego podejścia. Współpraca może być utrudniona przez brak koordynacji między różnymi poziomami administracji lokalnej oraz przez konkurencję o zasoby i finansowanie.

- ✓ **Podział kompetencji i jurysdykcji:** W wielu przypadkach odpowiedzialność za ochronę jezior jest podzielona między różne jednostki samorządu terytorialnego, agendy rządowe i inne instytucje. W rezultacie może wystąpić niejasność co do podziału kompetencji i jurysdykcji, co może prowadzić do konfliktów i opóźnień w podejmowaniu decyzji oraz w realizacji działań.
- ✓ **Różnice polityczne i interesy lokalne:** Różnice polityczne i interesy lokalne mogą wpływać na współpracę między władzami lokalnymi w zakresie ochrony jezior. Polityczne konflikty i podziały mogą utrudniać wspólne podejmowanie decyzji i realizację działań na rzecz ochrony środowiska wodnego.
- ✓ **Ograniczone zasoby finansowe:** Wiele jednostek samorządu terytorialnego ma ograniczone zasoby finansowe na realizację programów ochrony jezior i działań z nimi związanych. Brak wystarczających środków może stanowić poważną przeszkodę dla efektywnej współpracy i skutecznego zarządzania jeziorami.
- ✓ **Brak zdolności technicznych i ekspertyzy:** Niektóre jednostki samorządu terytorialnego mogą mieć ograniczone zdolności techniczne i ekspertyzę w zakresie ochrony jezior, co może utrudniać planowanie, wdrażanie i monitorowanie działań na rzecz ochrony środowiska wodnego.
- ✓ **Wyzwania komunikacyjne:** Skuteczna współpraca między władzami lokalnymi wymaga efektywnej komunikacji i wymiany informacji. Wyzwaniem może być komunikacja między różnymi jednostkami samorządu terytorialnego, instytucjami rządowymi, organizacjami pozarządowymi oraz społecznością lokalną.

Rozwiązanie tych wyzwań wymaga zaangażowania i współpracy wszystkich zainteresowanych stron, klarownych struktur zarządzania, efektywnych mechanizmów koordynacji oraz odpowiedniego wsparcia finansowego i technicznego. Kreowanie partnerskich relacji i budowanie zaufania między różnymi jednostkami samorządu terytorialnego jest kluczowe dla osiągnięcia sukcesu w ochronie jezior i zrównoważonym zarządzaniu ich zasobami.

3. BUDOWANIE ŚWIADOMOŚCI

3.1 Świadomość roli samorządu gminnego w rozwoju lokalnym i aktywność pro-rozwojowa władz lokalnych.

Podział administracyjny Polski na województwa, powiaty i gminy określa jednocześnie kompetencje przysługujące poszczególnym podmiotom władzy lokalnej. To samorząd w dużej mierze odpowiada za planowanie oraz za koordynację działań lokalnych w zakresie ochrony środowiska i klimatu. Natomiast świadomość stwierdzonych wyzwań, rozwoju lokalnego w zakresie ochrony środowiska, jest istotnym wyznacznikiem tego, czy wyzwania te zostaną podjęte.

Z jednej strony istnieją bowiem konkretne przepisy ramowe, które wskazują na zagadnienia, którymi powinny zajmować się samorządy lokalne, ale z drugiej, funkcjonują przepisy szczegółowe, które zawężają wiele z ramowych kompetencji. Od kilku lat istnieje opinia, iż zakres działań, o których może decydować samorząd w sposób samodzielny ulega istotnemu zmniejszeniu, co wiąże się między innymi ze zmianami w zakresie dochodów i wydatków samorządów.

Wyzwania rozwojowe wymagają zaangażowania całej społeczności oraz różnorodnych instrumentów.

Zgodnie z Europejską kartą samorządu terytorialnego: generalnie odpowiedzialność za sprawy publiczne powinny ponosić przede wszystkim te organy władzy, które znajdują się najbliżej obywateli. To mieszkańcy stanowią centrum działań władz samorządowych, dlatego wszelkie podejmowane przedsięwzięcia skupiane są na zaspokajaniu ich potrzeb. Władze gminne odpowiadają za rozwój lokalny i coraz częściej bardzo świadomie wpływają na sytuację społeczno-gospodarczą regionu.

Ochrona środowiska należy do jednych z najpilniejszych zadań stojących przed człowiekiem w najbliższym czasie. Aby skutecznie zahamować obserwowane negatywne zmiany klimatu, konieczne jest podjęcie wielokierunkowych działań proekologicznych.

Zrównoważony proces rozwoju powinien uwzględniać dbałość o środowisko przyrodnicze, poprawę jakości odprowadzanych ścieków czy podejmować działania zwiększające wykorzystywanie odnawialnych źródeł energii.

3.2 Otwarcie na współpracę, gotowość budowy partnerstwa, kreowanie kapitału społecznego.

Podstawą w dążeniu do osiągnięcia zrównoważonego rozwoju w skali globalnej powinna być partnerska współpraca angażująca sektor publiczny, gospodarczy i organizacje pozarządowe.

Istnieje wiele rodzajów i definicji partnerstwa, jednak ich wspólny mianownik sprowadza się do postrzegania tej inicjatywy jako wspólnego narzędzia ludzi, instytucji i organizacji do rozwiązywania określonych problemów społecznych.

Indywidualne próby rozwiązywania problemów często okazują się nieskuteczne. Budowanie współpracy partnerskiej daje świeżą perspektywę poprzez połączenie kompetencji i możliwości charakteryzujących poszczególne sektory.

Głównym celem partnerstw w rozwoju społecznym jest strategiczne połączenie wysiłków na rzecz zdiagnozowanego problemu. Współpraca, budowanie partnerstwa i kreowanie kapitału społecznego są kluczowymi elementami w tworzeniu pozytywnych zmian społecznych. Działając razem, możemy osiągnąć więcej niż działając samodzielnie. Poprzez budowanie partnerstw możemy wykorzystać różnorodne umiejętności, zasoby i perspektywy, co pozwala nam podejmować bardziej kompleksowe działania i osiągnąć większy wpływ.

Kreowanie kapitału społecznego polega na budowaniu zaufania, relacji i wspólnoty, co jest kluczowe dla rozwoju społecznego, ekonomicznego i środowiskowego. Dlatego też, stawiając na współpracę i partnerstwo oraz inwestując w wiedzę i rozwój możemy tworzyć trwałe i pozytywne zmiany, z których skorzystają wszyscy.

3.3 Edukacja i podnoszenie świadomości na temat ochrony jezior

Ze względu na coraz większą degradację środowiska przyrodniczego wywołaną czynnikami antropogenicznymi, znaczenie terminu „ekologia” uległo rozszerzeniu o działania podejmowane w celu ochrony środowiska oraz kwestie związane z relacją człowiek – przyroda. Wzrost zainteresowania problemami środowiskowymi oraz pojawianie się licznych dyskusji na temat zagrożeń środowiskowych i ekologicznych spowodowały przyswojenie tych zagadnień i rozpowszechnianie ich.

Człowiek jest integralną i nierozzerwalną częścią środowiska przyrodniczego, dlatego każda jego działalność ma wpływ na środowisko - może być on pozytywny lub negatywny. W związku z tym istotne jest uświadamianie społeczeństwu tego wpływu oraz promowanie metod funkcjonowania w sposób jak najmniej szkodliwy dla środowiska i jego zasobów. Ważne jest również podkreślenie potrzeby dalekowzrocznego podejścia do oceny i zrozumienia konsekwencji naszych działań.

Edukacja i podnoszenie świadomości na temat ochrony jezior są kluczowymi elementami w zapewnieniu długo terminowego zachowania tych cennych ekosystemów. Poprzez edukację, zarówno przedszkolaków, uczniów szkół podstawowych, średnich oraz społeczności lokalnej czy poprzez prowadzone akcje również dla turystów możemy zwiększyć świadomość na temat znaczenia jezior jako źródła wody pitnej, siedlisk dla różnorodnych form życia oraz miejsca rekreacji i turystyki.

W ramach edukacji ekologicznej na temat ochrony jezior Fundacja Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich promuje i zachęca do odpowiedzialnego korzystania z jezior poprzez akcje np. coroczne akcje sprzątnięcia świata, organizowanie rejsów ekologicznych, organizowanie warsztatów, wykładów, konferencji czy kampanii informacyjnych na temat jezior. To wszystko powoduje budowanie świadomości społecznej, wymianę doświadczeń i gotowości do podejmowania działań na rzecz zachowania tych cennych ekosystemów. Ponadto współpraca z lokalnymi władzami, organizacjami społecznymi oraz sektorem prywatnym prowadzi do efektywnych działań na rzecz ochrony jezior poprzez wspólne inicjatywy, programy ochronne czy wspólne eventy.

Dzięki szeroko rozumianej edukacji w różnej formie, możemy kształcić i wychowywać społeczeństwo w duchu poszanowania dla środowiska naturalnego – naszego środowiska.

Dodatkowo w trzech krajach objętych projektem powstały te same tablice informacyjno- edukacyjne rozmieszczone w okolicach jezior, z których to pobierano próbki.

Już na przykładzie Lakes connect możemy mówić o translatorowej sieci edukacyjnej.

Tablica informacyjno - edukacyjna nad j. Sztynorckim, niedaleko jeziora Łabap (Polska)

Tablica informacyjno - edukacyjna nad j. Mastis in Telsia. (Litwa)

Tablica informacyjno- edukacyjna w Gulbene (Łotwa)

4. ZALECENIA I SUGESTIE DLA WŁADZ LOKALNYCH

4.1 Tworzenie struktur sieciowych

W dobie dużej złożoności zarządzania każda organizacja musi współpracować z wieloma innymi podmiotami, budując wokół siebie sieć zależności o charakterze ekonomicznym i społecznym. W ramach różnorodnych form współpracy i partnerstwa dużą rolę odgrywają organizacje (struktury) sieciowe. Samo pojęcie sieci wywodzi się ze sfery relacji międzyludzkich i może być definiowane jako „system połączeń pomiędzy ludźmi lub jednostkami organizacyjnymi, tworzony w celu wymiany informacji, pomysłów, idei oraz zasobów”.

Doskonałym przykładem współpracy, stworzeniem sieci pomiędzy władzami lokalnymi a jednostką pozarządową w celu poprawy stanu jezior jest **Fundacja Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich**, z siedzibą w Giżycku. To dobrowolna, celowa organizacja pozarządowa skupiająca samorządy regionu, działająca od 1991 roku. Ogromna znaczenie jezior w całokształcie zasobów naturalnych regionu przyczyniła się do powstania Fundacji. Strategiczny dokument, Masterplan dla Regionu Wielkich Jezior Mazurskich został opracowany w 1993 roku na zlecenie Fundacji Ochrony Wielkich Jezior Mazurskich. Dokument obejmował szeroki zakres zagadnień ochrony środowiska i traktowany jest jako strategiczny dokument planistyczny oraz instrument uzyskiwania funduszy na inwestycje w szeroko pojętej ochronie środowiska. Co perspektywę jest aktualizowany. Tak oto zawiązała się struktura skupiająca 23 samorządy położone na szlaku Wielkich Jezior Mazurskich, która dla zaspokojenia potrzeb społecznych (budowa sieci kanalizacyjnych, wodociągowych, oczyszczalni ścieków) a przede wszystkim ochrony cennego środowiska naturalnego trwa nieprzerwanie od ponad 30 lat.

Struktury sieciowe – networking – to struktura oparta na wzajemnych relacjach pomiędzy samorządami. Samorządy w Fundacji uczestniczą w nawiązaniu długofalowej współpracy na rzecz ochrony środowiska, w tym ochrony Wielkich Jezior Mazurskich. Poza tym, zakres działalności z każdym rokiem ulega rozszerzeniu i zwiększa swój zakres

strategicznych działań. Jednocześnie, co jest niezwykle istotne z punktu widzenia samego tworzenia struktur sieciowych, oparte są one na więziach społecznych. Można powiedzieć, że właśnie dla zaspokojenia potrzeb społecznych struktury sieciowe wzrastają, dzięki nim trwają lub przekształcają się w grupy konkurencyjne.

4.2 Inicjowanie Partnerstw – zawiązywanie współpracy

Model partnerski wymaga od wszystkich zaangażowanych stron – instytucji i organizacji – woli współpracy, która przejawia się w jasno skonstruowanych porozumieniach określających prawa i obowiązki poszczególnych partnerów oraz ustanawiających pewne akceptowane przez wszystkich ramy działania i reagowania w przypadku pojawiania się nowych sytuacji problemowych. Takie porozumienie jest środkiem, który zapewnia pełne zaangażowanie, we wcześniej określonych formach, wszystkich stron partnerstwa w realizację poszczególnych zadań.

Partnerstwo to także ludzie i organizacje z sąsiednich regionów i krajów, reprezentujące sektor publiczny, prywatny i społeczny czy naukowy, którzy angażują się w dobrowolny, przynoszący wspólne korzyści, nowatorski związek dla podjęcia wspólnych celów społecznych poprzez połączenie swoich zasobów i wiedzy. Inna definicja stwierdza, że: „partnerstwo jest związkiem między organizacjami dwóch lub więcej sektorów, które zobowiązują się do wspólnej pracy w celu podejmowania projektów na rzecz zrównoważonego rozwoju. Takie partnerstwo zakłada dzielenie ryzyka i korzyści, regularne monitorowanie wzajemnych relacji i korygowanie partnerskiego układu w razie potrzeby”. Współpraca to proces, w który angażują się indywidualne podmioty lub całe ich grupy zainteresowane rozwiązaniem wspólnie postrzeganej dziedziny (kwestii) rozwojowej, rozumianej w aspekcie pozytywnym lub negatywnym.

Nie wszystkie interakcje zachodzące między organizacjami można nazwać współpracą.

Można wyróżnić pięć kluczowych wyznaczników tego procesu:

- ✓ **Współpraca tworzy współzależność pomiędzy podmiotami** – suwerenność podmiotów stanowi warunek zainicjowania współpracy, przekłada się bowiem na zdolność do podejmowania niezależnych decyzji, dobrowolne zaangażowanie oraz wzajemne poszanowanie. Ceną za osiągnięcie korzyści powstałych w wyniku współdziałania, które nie powstałyby w wyniku indywidualnych inicjatyw, jest częściowe ograniczenie autonomii i konieczność zaakceptowania zależności od innych podmiotów. Przystępując do współpracy, organizacje powinny przede wszystkim określić przyczyny oraz zakres oczekiwań i potrzeb względem siebie.
- ✓ **Wspólne decyzje i działania** powstają jako wynik ścierania się różnych punktów widzenia na wspólną dziedzinę (kwestię) rozwojową czy postrzeganie problemu. Poszczególni partnerzy dostrzegają odmienne aspekty kwestii, której dotyczy współpraca, posiadają różnorodne zasoby i narzędzia działania oraz zgłaszają różne interesy i oczekiwania z nią związane, zatem bezpośrednią korzyścią dla wszystkich podmiotów zaangażowanych w omawiany proces jest możliwość wielostronnej analizy przedmiotu współpracy. Respektowanie odmiennych postaw i decyzji jest warunkiem osiągnięcia porozumienia.
- ✓ **Decyzje podejmowane są wspólnie** – odpowiedzialność za osiągnięcie porozumienia spoczywa na wszystkich podmiotach tworzących partnerstwo, zatem udział żadnego z nich nie może być odrzucony lub minimalizowany. Dotyczy to zarówno wyboru kwestii będących przedmiotem współpracy, jak i uzgodnienia jej zasad, norm oraz struktur.
- ✓ **Współpracujące podmioty przyjmują bezpośrednią zbiorową odpowiedzialność za uzgodniony kierunek działań** – w trakcie procesu współpracy tworzy się sieć relacji partnerskich między podmiotami, która nieustannie się zmienia w zależności od kierunków jej rozwoju.
- ✓ **Współpraca to proces** – należy ją postrzegać w aspekcie dynamicznym, nie zaś jako stan o charakterze organizacyjnym lub formalnoprawnym. Cechuje ją ciągły rozwój oraz zmienność.

Dobrze funkcjonujące partnerstwo umożliwia nie tylko realizację zaplanowanych celów, lecz także osiągnięcie tzw. wartości dodanej, czyli pozytywnych, acz nieplanowanych efektów.

Do efektów tych mogą należeć:

- ✓ Innowacyjność;
- ✓ uwiarygodnienie i wzrost prestiżu partnerów w społecznościach lokalnych;
- ✓ zrównoważony rozwój miejscowości;
- ✓ zwiększenie aktywności i świadomości obywatelskiej mieszkańców;
- ✓ uczestnictwo w transnarodowych projektach, np. Litwa-Polska, Meklemburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia-Polska, Brandenburgia Polska, Czechy Polska, Europa Środkowa i Region Morza Bałtyckiego;
- ✓ uczestnictwo w projektach międzyregionalnych np.: INTERACT, URBACT, ESPON i Interreg Europa, Interreg BSR.

4.3 Wiedza, doświadczenie, technologia

Współpraca z władzami lokalnymi, władzami sąsiednich regionów czy krajów może przynieść liczne korzyści, takie jak wzajemne wsparcie, wymiana wiedzy i doświadczeń oraz zwiększenie skuteczności działań na rzecz ochrony jezior i zrównoważonego zarządzania wodami. Wszyscy uczestnicy tego procesu wzajemnie uzupełniają się, a dzięki współpracy powstaje efekt synergii i wartość dodana, niemożliwa do osiągnięcia w przypadku działań podejmowanych indywidualnie. Współpraca stanowi integralny element procesu budowy kultury dialogu społecznego i partycypacji społecznej oraz podlega stałej ewolucji i adaptacji do potrzeb wszystkich jego uczestników.

Jednym z takich przykładów jest utworzona baza kontaktów o nazwie Lakes Pollution Stakeholder platform - jako model współpracy pomiędzy lokalnymi samorządami.

<https://jeziora.com.pl/baza-kontaktow/>

To doskonałe narzędzie, które może znacznie usprawnić działanie i zwiększyć efektywność. Baza, to również szybsze dotarcie do samorządów, instytucji, z którymi chcielibyśmy nawiązać współpracę, co jest szczególnie ważne przy rozwiązywaniu lokalnych problemów, nie tylko z dziedziny ochrony środowiska. To również miejsce gdzie możemy znaleźć informacje o źródłach finansowania i znaleźć listę kontaktów do instytucji finansujących:

- nowoczesna gospodarka;
- polska wschodnia;
- feniks;
- krajowy plan odbudowy i zwiększania odporności.

<https://programrita.org/projekty-partnerskie/>

<https://nowedotacjeunijne.eu/programy-2021-2027/fundusze-europejskie-dla-nowoczesnej-gospodarki/>

<https://nowedotacjeunijne.eu/#start> – mapa, dotacje unijne w regionie

<https://interreg.eu/about-interreg/>

W nowej perspektywie budżetu funduszy unijnych na lata 2021-2027 Polska otrzyma największe środki od początku członkostwa w Unii Europejskiej. Łącznie otrzymamy **76 mld euro**, w tym **72,2 mld euro** to środki w ramach polityki spójności oraz **3,8 mld euro** z Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji – w przeliczeniu daje nam to łącznie ponad **770 mld zł**. Podział środków nastąpi wg przybliżonej metodologii którą zastosowano w budżecie 2014-2020, czyli ok. 60% funduszy unijnych zostanie rozdysponowane na poziomie krajowym a pozostałe 40% trafi do marszałków 16 województw na Programy Regionalne.

Programy krajowe 2021–2027

Infrastruktura i Środowisko	25,1 mld €	największe inwestycje infrastrukturalne, drogi, koleje, transport publiczny, ochrona środowiska
Inteligentny Rozwój	8,0 mld €	przedsięwzięcia, innowacje, współpraca nauki i biznesu
Wiedza, Edukacja, Rozwój	4,3 mld €	nauka, edukacja, żłobki, kapitał ludzki, sprawy społeczne
Polska Wschodnia	2,5 mld €	środki wsparcia dla rozwoju województw Polski Wschodniej
Polska Cyfrowa	2,0 mld €	cyfryzacja, sieci szerokopasmowe
Europejska Współpraca Terytorialna	0,56 mld €	wsparcie współpracy transgranicznej i transnarodowej oraz międzyregionalnej UE
Pomoc Techniczna	0,5 mld €	wsparcie dla instytucji wdrażających fundusze UE
Sprawiedliwa Transformacja	4,4 mld €	wsparcie w transformacji regionów górniczych
Rybnictwo i Morze	0,5 mld €	wsparcie rybactwa i rybołówstwa oraz rozwój lokalnych społeczności rybackich
Pomoc Żywnościowa	0,2 mld €	wsparcie osób doświadczonych ubóstwem

Tabela 1: Narzędzia i strategie wspierające współpracę w zakresie ochrony jezior

Wymiana wiedzy i doświadczenia	Narzędzia i technologie wspierające współpracę
<p>Organizowanie spotkań, seminariów lub warsztatów, na których przedstawiciele różnych regionów i krajów, instytucji oraz organizacji mogą dzielić się swoimi doświadczeniami w zakresie ochrony jezior, udostępniać najlepsze praktyki i omawiać skuteczne strategie zarządzania zasobami wodnymi.</p>	<p>Narzędzia do współpracy online, takie jak platformy do zarządzania projektami, systemy współpracy w chmurze czy narzędzia do wideokonferencji, ułatwiają komunikację, koordynację działań i współpracę między różnymi podmiotami, niezależnie od lokalizacji.</p>
<p>Realizacja wspólnych projektów badawczych, w tym w transnarodowych programach dotyczących szeroko rozumianej ekologii jezior, jakości wody, wpływu zmian klimatycznych czy skuteczności działań ochronnych. Współpraca nad badaniami naukowymi może prowadzić do lepszego zrozumienia problemów dotyczących jezior i opracowaniem skuteczniejszych strategii zarządzania nimi.</p>	<p>Technologie umożliwiające monitorowanie stanu jezior i jakości wody w czasie rzeczywistym za pomocą czujników, sond, map GIS stacji monitoringu i systemów telemetrii. Te narzędzia dostarczają aktualnych danych, które są kluczowe dla podejmowania decyzji dotyczących zarządzania zasobami wodnymi. Aplikacje mobilne mogą być używane do zbierania danych terenowych, monitorowania stanu jezior, raportowania problemów środowiskowych, informowania społeczności lokalnych oraz prowadzenia działań edukacyjnych na temat ochrony jezior.</p>
<p>Programy wymiany i staży: umożliwienie przedstawicielom władz lokalnych i regionalnych oraz specjalistom ds. ochrony środowiska udziału w programach wymiany, stażach lub szkoleniach w innych krajach w celu zdobycia nowych umiejętności, doświadczeń i perspektyw.</p>	<p>Portale internetowe lub platformy online, komunikacja, spotkania, wymiana.</p>

4.4 Rekomendacja dla władz lokalnych

Jedną z kluczowych rekomendacji dla władz lokalnych jest regularne organizowanie spotkań, konferencji lub warsztatów, które umożliwiają wymianę pomysłów, doświadczeń i najlepszych praktyk pomiędzy różnymi władzami lokalnymi. Ważne jest również ustanowienie klarownych struktur współpracy, w tym wyznaczenie odpowiednich koordynatorów lub zespołów do zarządzania wspólnie projektami wspólnymi oraz regularne monitorowanie postępów i ocena efektywności działań podejmowanych we współpracy. Dodatkowo warto inwestować w budowanie relacji między władzami lokalnymi poprzez aktywną komunikację i budowanie zaufania.

4.5 Dobre Praktyki w nawiązywaniu sieci

1. Komunikacja i Współpraca:

- ✓ rozwijanie otwartej i regularnej komunikacji między władzami lokalnymi;
- ✓ ustanowienie jasnych celów współpracy i wspólnych projektów.

2. Zaangażowanie Społeczności Lokalnej:

- ✓ włączanie społeczności lokalnych w proces decyzyjny i działania ochronne;
- ✓ organizowanie kampanii edukacyjnych i informacyjnych skierowanych do mieszkańców i turystów.

3. Monitorowanie i ocena:

- ✓ wprowadzanie systemu monitorowania efektów wspólnych działań;
- ✓ regularne oceny postępów i dostosowanie strategii do zmieniających się warunków.

5. WNIOSKI

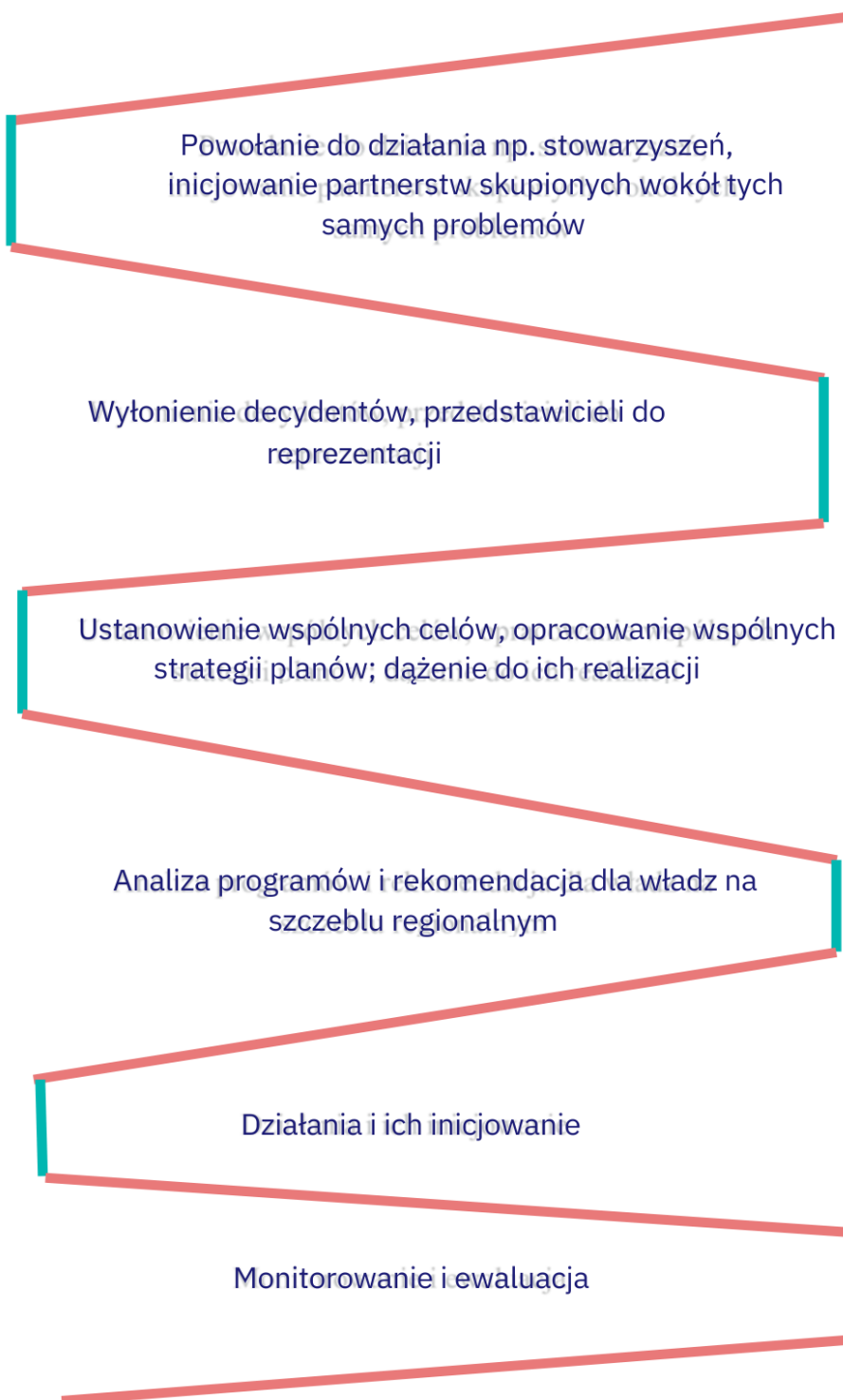
Ochrona jezior i zasobów wodnych stanowi kompleksowe wyzwanie, które wymaga współpracy na różnych szczeblach – od lokalnych społeczności po instytucje o zasięgu międzynarodowym. Projekt Lakes connect oraz zaangażowanie różnorodnych partnerów i interesariuszy stanowią kluczowy element w budowaniu efektywnego zarządzania i ochrony naszych bezcennych zasobów wodnych.

Choć model przedstawiony jest jako uproszczony schemat, nie obejmuje wszystkich istotnych aspektów, które mogą być uznane za kluczowe w osiągnięciu sukcesu we współpracy. Tworzenie partnerskich relacji, zarówno w ramach sektora publicznego, jak i prywatnego oraz społecznego, stanowi istotny kierunek działania w kontekście określonych celów i zadań.

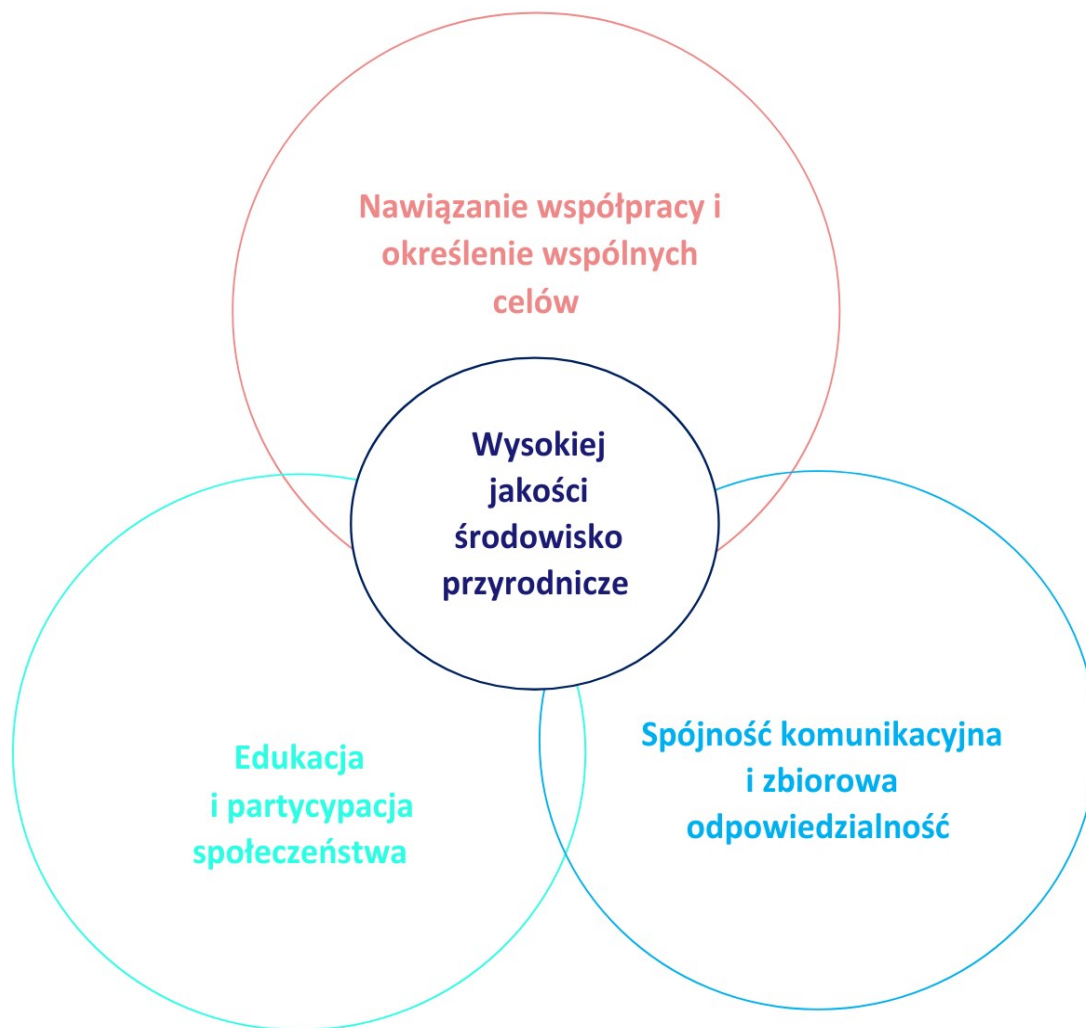
Współpraca powinna być wielowymiarowa, stale się rozwijać i adaptować do zmieniających się warunków.

Warto podkreślić, że współpraca zawsze podnosi efektywność podejmowanych działań, tworząc solidne fundamenty dla trwałego i zrównoważonego zarządzania zasobami wodnymi.

Schemat 1: Schemat modelu współpracy między władzami lokalnymi.

Rysunek 1: Schemat współpracy między władzami lokalnymi

www.interreg-baltic.eu/project/lakes-connect

